איז אויך מעשה שטן הצליח, למראית עין צו זיין פרום אויבנאויפיג, כדי אזוי ארום צו פארפירן די תמימות'דיגע מאסן. און דער אויסנאם באשטעטיגט דעם כלל. ווייל אפילו דער גרעסטער און פרימסטער בן תורה ווען ער חבר'ט זיך יארן לאנג מיט פושעים און ער באפאסט זיך מיט נישט-אידישן שטודירן, מוז ער פארדארבן ווערן. נו ווער קען זיך איינרעדן אז דווקא פאר זיין טאכטער וועט די פרעמדע געזעלשאפט און דאס שטודירן נישט שאטן. ווי קענען ערליכע אידישע עלטערן מיט זייער אייגענעם געוויסן אריינפירן זייער קינד אין אזעלכע סכנות צוליב גארנישט צוזאגנדיגע זאכן, און צוליב אויבן-אויפיגן גלאנץ!

דאס זעלבע איז אין גרעסערע שטעט, וואו מען שיקט די טעכטער ארבעטן אויף פארשידענע פלעצער, דארף מען זיין זייער פארזיכטיג צו וויסן ווער דער בעל הבית איז, ווער די חברותא איז, און ווער זענען דארט די נכנסים ויוצאים — וואס גייען דארט ארויין און ארוים *).

---

*) דער ספר החינוך (פרק ט"ז) שרייבט אזוי: ועתה בני וכו' הער אויס מיין קינד און פארשטיי וואס איך לערן דיך, עס וועט דיר זייער שטארק צו נוצן קומען. זאלסט וויסן אז יעדער מענטש ווערט נתפעל, באווירקט און באאיינפלוסט פון דעם וואס ער טוט. און דאס הארץ און אלע מחשבות איז שטענדיג נאך דעם געווענדעט מיט וואס ער באשעפטיגט זיך, סיי גוטס סיי שלעכטס. אפילו א גרויסער רשע וואס טראכט שטענדיג שלעכטע געמיינע מחשבות, אויב ער וועט זיך שטארקן און טאן מצוות אדער זיך באפלייסן צו לערנען תורה, אפילו נישט לשם שמים, וועלן אים פירן זיינע מעשים מיט דער צייט צום גוטן, זיינע מעשים טובים וועלן אונטער־דריקן דעם יצר הרע און ער וועט ווערן א צדיק. אזוי אויך פארקערט, א צדיק גמור מיט אן ערליך ריין הארץ, אויב ער וועט זיך פיל בא־שעפטיגן מיט שטותים און הבלים, אפילו ער וועט זיין געצוואונגען דערויף צוליב די פרנסה אדער אנדערע טעמים, און שטענדיג דאס טאן, וועט ער מיט דער צייט געענדערט ווערן, און קען ווערן ח"ו א רשע. ווייל דאס איז זיכער אז דאס הארץ פון מענטש ווערט נאכגעשלעפט נאך זיין באשעפטיגונג. דערפאר טאקע האט השם יתברך אונז געגעבן א גרויסע תורה מיט פיל מצוות, כדי מיט דעם צו זיין שטענדיג באשעפטיגט. און

הודפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 41 הודפס ע"י אוצר החכמה

די זין שיקט מען אין די בעסטע און טייערסטע ישיבות, מעג עס זיין ווי ווייט צו פארן, מען האלט זיי אונטער שטרענגער השגחה ממש ביז צו דער תתונה. פארוואס זאלן נישט אויך די טעכטער געניסן פון די זעלבע מאס געטריישאפט און פארזיכטיגקייט פון די עלטערן? פאר די פאר גילדן לויגט זיך דען צו שטעלן אין א סכנה די גאנצע צוקונפט פון קינד? די עטליכע יאר ארבעטן קענען האבן א שעדליכע ווירקונג וועד ווייסט אויב נישט אפילו אויף די שפעטערדיגע דורות. וויפיל ליצנות, ניבול פה און אלעם שלעכטס קען מען דארט הערן און זען, אויב עלטערן קוקן זיך נישט אים געגנוג אויפ'ן קינד, וואס זיי זענען פאראנטווארטליך פאר איר אויפפירונג. פון די טעכטער וויל מען אויך אידיש נחת זען. אויב מען איז גרייט זיך אנצושטרענגען ביי די זין, פארוואס נישט אויך ביי די טעכטער?

פרק ח

„בצדק תשפוט עמיתך" — דאס מיינט: מען מוז אויף יעדן איינעם מלמד זכות זיין, אים רעכטפערטיגן און אים אורטיילן נאר צום גוטן. ווען מען זעט ערליכע, טייערע צדיקים, תלמידי חכמים, וואס פאר זייער צידקות און ערליכקייט דארף מען בטל ווערן, און

דורך מאן גוטס וועלן מיר אליין אויך ווערן גוט און שפעטער באקומען די גרויסע גוטע באלוינונג דערפאר.

דעריבער זאלסטו גוט באטראכטן וואס פאר אן ארבעט דו נעמסט אן, און מיט וועמען דו פארברענגסט צוזאמען ביי דיין באשעפטיגונג. זאלסט דיר נישט איינרעדן אז דו ביזט געגוג שטארק ביי דיר, קיינער קען דיך נישט באאיינפלוסן און ענדערן פון גוטן וועג. פיל מענטשן האט שוין דער געדאנק פארפירט, און צום סוף ארפגעפירט פון אידישן וועג. די נאטור פון מענטש איז אזוי, אז ער ווערט באווירקט פון דעם וואס ער טוט און פון די מענטשן מיט וועמען ער געפינט זיך און מיט וועמען ער פארברענגט אינאיינעם. (עכל"ק). עס איז ראטזאם נאכצוקוקן אינעווייניג אריגינעל דאס לשון פון רבינו אהרן הלוי ז"ל אין ספר החינוך.

מען זעט ביי זיי התמדה בלימוד, גמילות חסדים, עומדים בפרץ נגד רשעי הדור — זיי לערנען פלייסיג תורה, זענען עוסק אין גמילות חסדים און אין גוטע מעשים, און זיי קעמפן קעגן די רשעים פון דור, און דאך באגייען זיי אזא גרויסע עבירה וואס איז גרעסער און שווערער ווי די אלע אנדערע עבירות, ווייל זיי ברענגען אויך אנדערע צו עבירות, און נאך דערצו נישט קיין פרעמדע, נאר טאקע זייערע אייגענע קינדער מאכן זיי אויך זינדיגן, ווייל דורכדעם וואס זיי זאפן איין אין זיך די חכמות חיצוניות, פרעמדע ווייסנשאפטן האבן זיי נישט קיין כח ביייצוקומען די שווערע נסיונות פון דער צייט און זיי קענען זיך נישט מוסר נפש זיין פאר קיין אידיש־קייט, און ווען זיי זעען אז אויך זייערע עלטערן האבן די קינדער געלאזט שטודירן, און די עלטערן זענען דאך אוודאי געווען פרום און זיי האבן עס נישט געהאלטן פאר קיין עבירה, נו פארוואס זאלן זיי זיין בעסער?

און פאר זיי קען דאס עווענטועל מער שאדן, ווייל אין 20 אדער 30 יאר ארום וועט דאס דור זיין נאך ערגער ווי דאס הייינטיגע. אדער זיי וועלן טראכטן: אויב אונזערע עלטערן האבן אונז געלאזט גיין די פיר קלאסן מער ווי די רעגירונג האט פארפליכטעט, מעגן מיר זיך ערלויבן צו לאזן ענדיגן אונזערע קינדער די אכט קלאסן. שוין אפגעזען דערפון וואס זיי טוען דערמיט מאכן זינדיגן זייערע קינדער מיט מאמענטאנע עבירות, ווי למשל טילטול מוקצה (מטלטל זיין און אנרירן מוקצה זאכן), מושב לצים (דאס זיצן צווישן פאר־דארבענע מענטשן), שם אלהים אחרים לא תזכירו (מען טאר נישט דערמאנען דעם נאמען פון די פרעמדע אפגעטער); דיבור חול בשבת ויום טוב (צו רעדן וואכעדיגע זאכן אים שבת און אים יום טוב); קורא בספרים חיצונים (דאס לייענען פרעמדע נישט ערליכע ביכער) וואס די משנה רעכנט זיי אוים צווישן די וואס פארלירן גאנץ עולם הבא (זע פרק יא), און אזוי ווייטער. זיי פארזינדיגן זייערע קינדער מיט אזא עבירה וועלכע קען שאטען פאר דורי דורות, פאר שטענדיג און אייביג, דורך ענדערן זייער גאנצען לעבנס־גאנג וועגן די פרעמדע השקפות וואס זיי האבן באקומען.

נו ווי קען מען אויף דעם מלמד זכות זיין? דער אמת קען זיין אז זיי פארשטייען נישט וואס די רעזולטאטן קענען זיין

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 43 הודפס ע"י אוצר החכמה

דערפון, ווייל די אלע ערליכע אידן מיט וועמען איך האב גערעדט וועגן דעם, האט קיין איינער פון זיי נישט שטודירט. אפשר ווען זיי וואלטן דורכגעלייענט די ביכער וואס זייערע קינדער לערנען, וואלטן זיי געהאט גאר אן אנדערע מיינונג. צום ביישפיל, ווען זיי זאלן זען דאס ביכל וועגן דער אלטערטום געשיכטע פון דער פערטער קלאס, וואו דוד המלך ע"ה ווערט דארט פארגעשטעלט און גע־שילדערט ווי א דורכגעטריבענער און ביטערער פאסטוך קנעכט, וועלכער האט געזוכט מיט אלע מיטלען צו פארכאפן די רעגירונגס מאכט מיט פארשידענע אינטריגעס. (נישט ווי מיר גלייבן, אז דער מלך החסיד דוד המלך איז געזאלבט געווארן אלס קעניג אויפ'ן באפעל פון השם יתברך), און דעמאלס וועט איר אייך קענען אליין פרעגן, וויאזוי וועלן אייערע קינדער קענען זאגן תהלים מיט כוונה ווען זיי וועלן חס ושלום זיין אין אן עת צרה אין א קלעם, אדער וויאזוי קען דאס תהלים זאגן בכלל נוצן ביי אזעלכע וואס גלייבן בכלל נישט אז דוד המלך ע"ה איז געווען א נביא און ער האט מחבר געווען תהלים מיט רוח הקודש. אדער דאס וואס מען לערנט אין העכערע שולעס און מען פרעגט אייך אין די עמפפינדליכע הערצער פון די יונגע קינדער, וועלכע ווערן זיי־ער לייכט באאיינפלוסט (און זיי מוזן עס קענען אויסנווייניג) — אז די וועלט האט געליטן פארשידענע ענדערונגען צוליב וואול־קאנישע אויסברוכן. קודם זענען אינגאנצן נישט געווען קיין לע־בעדיגע באשעפענישן, און דער נאך — אבער צוליב וואס זאל איך אראפשרייבן די אלע פאלשע דמיונות און פארגרייזטע אויפ־פאסונגען. אבער דאס איז דאך זיכער אז די אמת'ע אמונה אין דער באשאפונג פון דער וועלט דורך הקדוש ברוך הוא צוריק מיט פינף טויזנט זעקס הונדערט פיר און אכציג יאר (ה' אלפים תרפ"ד) פינקטליך און גענוי אזויפיל, נישט מער און נישט ווייניגער, אויב זי ווערט נישט אינגאנצן אוועקגערויבט, ווערט אבער די אמונה גאנץ זיכער אפגעשוואכט און עס ברענגט אריין ספיקות. אויף דעם קען איך שווערן, ווי עס האט מיר אליין מודה געווען א סטודענט פון א העכערע שול.

אבער ווען די פרומע עלטערן זאלן זיך איבערלייגן, וואלטן זיי געזען ווי גענויסנלאז זיי האנדלען. ער, דער פאטער, האט

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 44 הודפס ע"י אוצר החכמה

הנאה און פארגעניגן ווען עס קומט דער הייליגער שבת, און ער איז מעביר די סדרה, ער לערנט חומש מיט רש"י, און עווענטועל אויך גמרא און תוספות. זי, די פרומע מאמע לייענט די צאינה וראינה און אנדערע אידישע ספרים. און עס פארשטייט זיך אז אזוי דארף טאקע זיין, דער שבת קודש איז דאך טאקע פאר דעם, אז מען זאל זיך אביסל אנווארימען ביי די אור־אלטע קוואלן פון דער הייליגער תורה, כדי צו דערזעצן דאס וואס מען ווערט אפגעקילט פון יראת שמים צוליב די באשעפטיגונגען מיט די וועלטליכע זאכן איבער דער וואך. און זייער טאכטער, וואס זי איז זייער איינציגע האפענונג ביים לעבן און נאכ'ן לעבן, וואו איז זי אים שבת קודש? און מיט וואס איז זי דארט באשעפטיגט?

אדער למשל, די פרומע עלטערן גייען פסח אין דער שו"ל צו זאגן הלל און זינגען די שירה, צו דאנקען און לויבן השם יתברך פאר אונזער גאולה וואס מיר זענען אויסגעלייזט געווארן פון גלות פון מצרים, און דערפאר וואס מיר זענען געווארן דאס פאלק פון השם יתברך; אדער זיי גייען שבועות אין שו"ל פריש מקבל צו זיין די תורה הקדושה, די הייליגע עשרת הדברות, — און דאס קינד, וואס מיר באצייכענען אלס ערב און האפטער פאר השם יתברך, צו גאראנטירן אז מיר וועלן האלטן זיין הייליגע תורה, — לערנט אין דער שולע ווי די צוועלף גריכישע אפגעטער האבן געהייסן, זי זאל וויסן זיי אלע גינוי מיט די נעמען און וואו זייערע טעמפלען זענען געשטאנען, ווער עס האט זיי אויפ־געבויט און וועלכע אפפערן און קרבנות מען האט פאר זיי גע־ברענגט. אוי לאותה בושה! ווי איז צו אזא שאנדע! דאס זענען אידישע עלטערן? וואו איז זייער אידיש געווויסן?

וואס וואלטן זיי דערצו געזאגט ווען מען וואלט זיי חלילה געצוואונגען דארט צו זיין שבת און יום טוב (און אפילו אין די וואכנטעג), און טאן דאס זעלבע וואס זיי זעען צו ביי זייערע קינדער מיט אזא גלייכגילטיגקייט וואס מען קען נישט מוחל זיין. אזעלכע עלטערן שעמען זיך דען נישט ראש השנה און יום כיפור צו קומען פאר השם יתברך און בעטן רחמים „אבינו מלכנו, עשה למען תינוקו"ת של בית רבן" — אונזער פאטער אין הימל, קעניג פון דער [illegible] העלף אונז אין זכות פון אונזערע קינדער.

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 45 הודפס ע"י אוצר החכמה

אוי, מיינע טייערע ברידער און שוועסטער! ווי ביטער וועט איר חרטה האָבן איבער הונדערט און צוואַנציג יאָר פאַר אייער געוויסנלאָזיגקייט!

מיט איין זאַך בין איך אויף זיי מלמד זכות, אַז זיי איבער־לייגן זיך נישט און זיי פאַרשטייען עס נישט. השם יתברך זאָל עס זיי מוחל זיין, כי לכל העם בשגגה — ווייל זיי טוען דאָס נישט אויף לחכעיס.

פרק ט

נאָך דער „עמאַנציפּאַציאָן" (גלייכבאַרעכטיגונג), ווען עס האָט זיך אין אייראָפּע פאַרשפּרייט די עבודה זרה צו לאָזן שטודירן, און גאַנצע לענדער זענען געפאַלן אלס קרבנות פאַר דער רעפאָרם באַוועגונג, ווי למשל דייטשלאַנד, פראַנקרייך, איטאַליען, בעהמען, מעהרן, עסטרייך, און זענען אזוי ווייט געזונקען בעוונותינו הרבים אַז זיי האָבן נאָר בלויז דעם נאָמען אידן, אָבער פון קיין תורה ומצוות ווייסן זיי אַבסאָלוט נישט. האָבען עס אונזערע גדולים זי"ע וועלכע האָבן דעמאָלס געלעבט אין אונגאַרן, מיט צעבראָכענע הערצער דאָס צוגעזען, ווי אַלטע חשוב'ע טויזנט יאָריגע קהילות קדושות ווי פּראַג, פראַנקפורט און אַזוי ווייטער ווערן פאַרשלונגען פון דעם מולך, פון דער עבודה זרה פון רעפאָרם, אַזעלכע בתי מדרשים פון וואַנען די זון פון דער תורה הקדושה האָט באַשיינט די גאַנצע וועלט, זענען געוואָרן פוסט און פאַרלאָזן. און פאַרקערט, די גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטן און אַנדערע הויך־שולן זענען געוואָרן פול מיט אידישער יונגוואַרג, בעוונותינו הרבים. האָבן די דעמאָלסדיגע צדיקים און מנהיגי הדור מיט מסירת נפש אַנט־קעגנגעשטעלט זיך דעם דאָזיגן שמראַם און האָבן בעזרת השם יתברך געראַטעוועט וואָס עס האָט זיך געלאָזט, אַזוי אַז ביי אונז אָר־טאָדאָקסן ווייסט יעדער איינער אַז ווער עס לאָזט זיינע זין שטודירן דער איז אַ קל שבקלים, ער איז לייכטזיניג און אַ גרינגשעצער מיט אידישקייט. נאַטירליך איז געוועזן די הויפּט שטרע[illegible] פון די

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 46 הודפס ע"י אוצר החכמה

מנהיגים אונזערע דורך זייערע מוסר ספרים און דרשות, הויפטזעכליך געווענדעט אויף דעם, מציל צו זיין און ראטעווען די בחורים פון שטודירן, און זיי צו באוועגן צו לערנען תורה. ווייל דעמאלס איז נאך נישט געווען פארשפרייט דער שגעון צו לאזן די טעכטער שטודירן. ווייל עס האט נישט געהאט קיין שום פראקטישן ווערט. דאס אז מען זאל לאזן די טעכטער שטודירן, איז א נייע תקלה, א פרישער שעדליכער געוואוקס פון דער היינטיגער צייט. איין נייע המצאה און טריק פון שטן, דערמיט וואס ער רעדט איין פאר דעם פרומען איד: דיינע זין זאלסטו לאזן לערנען תורה, ווייל דאס רוב סטודענטן ווערן פושעי ישראלים. אבער פאר דיינע טעכטער קען עס נישט שאטן ווען זיי וועלן לערנען אביסל בילדונג. זי בלייבט דאך ווייטער אונטער דיין אויפזיכט.

די ווירקליכקייט איז אבער גאר אנדערש. ווייל אפילו זי גיט אכטונג אז זי זאל אויסערליך נישט אפטרעטן פון דעם אידישן וועג, אבער אינערליך, אין אירע השקפות און אויפפאסונגען, דאס וואס עס שפילט זיך אפ אין איר הארץ, דאס וועט מען ערשט געוואויר ווערן ווען זי וועט זיין א מוטער, און עס וועט אויף איר ליגן די הייליגסטע פליכט צו ערציען אירע קינדער.

די גמרא זאגט „כל המלמד בתו תורה, כאלו מלמדה תיפלות" — ווער עס לערנט זיין טאכטער תורה, איז ווי גלייך ער וואלט מיט איר געלערנט שעדליכע זאכן. אלזא דאס תורה לערנען מיט מיידלעך איז פארבאטן, ווייל עס קען פאר זיי שאטן. (חוץ הלכות, פון די מצוות וואס זיי זענען אויך פארפליכטעט צו האלטן, און מוסר און מידות טובות, וואס דאס זענען זיי מחוייב צו לערנען ווי עס ווערט געברענגט אין יורה דעה סימן רמ"ו). קען מען זיך שוין פארשטעלן וויפיל מער עס שאדט פאר די מיידלעך ווען מען לערנט מיט זיי פרעמדע בילדונג.

איך האב אליין געהערט אין א דרשה פון מיין הייליגן רבי רבי משה גרינוואלד זצ"ל (אב"ד דק"ק חוסט, בעל ערוגת הבשם) ווי ער האט געזאגט: עס שטייט אין דער תורה „ארור מעביר בנו ובתו באש למולך" — פארפלוכט און פארשאלטן איז דער ווער עס פירט איבער זיין זון אדער טאכטער צו דער עבודה זרה מולך. ער זאלט וויסן, מולך הייסט דער הערשנדער צייט-גייסט

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 47 הודפס ע"י אוצר החכמה

וואס אין יעדן דור טרעט ער אויף אין אן אנדערער פארם. היינט, זאגט ער, איז דער מולך דאס לאזן שטודירן. אלוא ארור מעביר בנו א. א. וו.

א סך ווילן זיך איינרעדן, אז דערמיט וואס מען לאזט די קינדער לערנען אביסל מער ווי די רעגירונג פארפליכטעט, דאס הייסט נאך נישט שטודירט, ווי מען הערט עס אפט פון געוויסע מענטשן. זאג איך אייך אז איר האט א גרויסן טעות. פרעגט נאר וועלכן ערליכן איד אימער, וועלכער לאזט נישט שטודירן זיינע קינדער, און ווייזט אים די ביכער פון וועלכע עס ווערט געלערנט, און די געזעלשאפט אין וועלכע זיי פארברענגען יארנלאנג, און די עבירות צו וועלכע זיי זענען אויסגעזעצט אין דער שולע, און די גרויסע נסיונות פריפונגען מיט וואס דאס אלעס איז פארבינדן, און שילדערט פאר זיי די לערער וועלכע האבן די העכסטע מאס פון מאראלישן איינפלוס אויף די קינדער, וואס פאר א טעם קענען זיי פילן אין די שבתים און ימים טובים, אדער מיט וואס פאר א געפיל זענען זיי מקיים די מצוות פון הקדוש ברוך הוא. אויב מען וועט די אלע זאכן אין באטראכט נעמען, קען קיין שום גראד דענקנדער איד נישט מסכים זיין דערצו. די געזעצן פון לאנד מוזן מיר טאקע נאכקומען און פאלגן, אבער אלעס איבעריגע איז פאר א איד פארבאטן.

פרק י

צום סוף פיל איך מיך פארפליכטעט אויפמערקזאם צו מאכן מיינע טייערע ברידער און שוועסטער אויף א זייער וויכטיגע זאך, וואס עס איז ענג פארבינדן מיט דער ערציאונג פון אידישע מיידלעך, נעמליך דאס לייענען אידישע ספרים. ווי באקאנט זענען די ספרים וועלכע זענען פארפאסט געווארן פאר נשים צדקניות, אלע אין דער אידישער שפראך, ווי למשל: **מנורת המאור, קב הישר, נחלת צבי, לב טוב, צאינה וראינה, שמחת הנפש, עת לעשות, פלא יועץ,** א. א. וו. אויך די ספרים, וועלכע רעדן איבער די פליכט פון דער

פרוי, ווי אמירה לבית יעקב *), מעיין טהור און דאס גלייכן זענען אין אידישער שפראך. אויב אונזערע קינדער זאלן נישט קענען לייענען די דאזיגע ספרים, האבן מיר פאר זיי פארשפארט דעם וועג צו דער ריכטיגער אידישער ליטעראטור. דעריבער, אויב מיר ווענדן אן אלעם מעגליכעס צו געבן פאר אונזערע קינדער די בעסטע ערציאונג, און דערביי לייגן מיר שטארק געוויכט נאכצוקומען די פאדערונגען פון דער וועלט, אדער בעסער געזאגט די פאדערונגען פון דער געזעלשאפט אין דער פולסטער מאס צו אנטשפרעכן (פרייע וועלט! געזעלשאפט! ווי ווייניג גיט זי אויף אונז! און מיר מאכן זיך אזויפיל צו טאן פון איר אורטייל!), נו פארוואס זאלן מיר נישט אזויפיל געוויכט לייגן און שענקען אויפמערקזאמקייט פאר אונזער הייליגער אידישער טראדיציע. און פארוואס זאלן מיר נישט אזוי וויכטיג האלטן איינצופלאנצן אין אונזערע טעכטער דאס חשיבות און שטאלץ פון אונזער שיינער גלארייכער פארגאנגענהייט. זאלן אונזערע קינדער וויסן אז מיר האבן געהאט אמאל א דוד המלך און א שלמה המלך און זייערס גלייכן, אומצייליגע גרויסע צדיקים, נביאים, מנהיגי אמת, וואס דאס אידישע פאלק האט געבליט אין זייערע צייטן, און מיר זענען געשטאנען אין העכסטן גלאנץ, עס איז אין אונז מקויים געווארן בשלימות דער פסוק וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך — אלע פעלקער פון דער וועלט וועלן זען אז אויף די אידן רוט דער ג-טליכער נאמען און זיי וועלן זיך שרעקן פאר די אידן.

מיר זענען געשטאנען אויפ'ן העכסטן שטאפל פון גליק, נאך פיל העכער און שענער ווי מיר קענען דאס היינט אין גלות באגרייפן און זיך פארשטעלן. אויך זאלן אונזערע קינדער וויסן אז ווען אידן האבן געהאט א ירבעם בן נבט, אן אחאב פאר א פירער, האבן זיי נאר פארפירט און געברענגט אומגליקן אויפ'ן גאנצן דור. זאלן אונזערע טעכטער וויסן וואס עס הייסט עכט יראת שמים, וויאזוי ערליכע אידן האבן זיך געפירט און וואס דער צוועק פון לעבן

---

*) „אמירה לבית יעקב" מאת הרב ר' זעליגמאן בער באמבערגער ז"ל, על ג' מצוות הנשים, חלה, נדה, הדלקת הנר. בלשון אשכנז. נדפס בפיורדא ...ת תרי"ח.

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 49 הודפס ע"י אוצר החכמה

איז ביי אן ערליכן איד. וואס עס הייסט אמת'ער אידישער שטאלץ. און לאזן טאקע אונזערע קינדער אויך וויסן ווי טייער מען וועט באצאלן פאר יעדע גרינגע מצוה, אפילו פאר יעדן שריט און טריט פאר יעדן טאט און ווארט, אפילו פאר א מחשבה וואס מען האט א גוטע, ווען די צייט וועט קומען, ווען השם יתברך וועט אויסלייזן זיינע קינדער און באלוינען די צדיקים און שטראפן די רשעים, דעמאלס וועט מען זען און שפירן ווי גוט עס איז געווען צו זיין אן ערליכער איד. און אוודאי לפום צערא אגרא, ווי גרויס וועט נאך זיין דער שכר פאר מצוות וואס זענען שווער אנגעקומען. די אלע זאכן טוען בילדן און פארמען די השקפה פון קינד, כדי ווען זי וועט אויפוואקסן זאל זי קענען בויען אויף אט די יסודות בעזרת השם יתברך א אידיש הויז, א ניי אידיש דור, אין וועלכן די אידישע פרוי און מוטער שפילט די גרעסטע ראלע, וואס אויף איר ליגט די הייליגעסטע פליכט פון וויטערפלאנצונג און איבערגעבן דאס פאר די צוקונפטיגע דורות. (זע קאפיטל א' און ג').

דעריבער איז עס די פליכט פון די עלטערן צו ווירקן — אויב מעגליך נאך ווען די קינדער זענען אין דער שולע — אז די מיידלעך זאלן לערנען און לייענען אידיש. און דארט וואו דאס איז נישט מעגליך זאלן זיי עס ערזעצן מיט פריוואטע אונטערריכטן. ווען אויך דאס איז נישט מעגליך, זענען ערליכע אידישע עלטערן אליין מחוייב צו נעמען זיך צייט און נישט שפארן קיין מי צו לערנען מיט די מיידלעך אידיש לייענען. מען קען זיך נישט פארשטעלן קיין שענערע הייליגונג און פארהערליכונג פון דעם שבת קודש, ווי דאס ווען אידישע עלטערן לערנען מיט זייערע טעכטער אים שבת קודש אידישע מוסר ספרים און אנדערע אידישע ספרים פון ערליכע מחברים און באגלייבטע קוועלן, וואס דערביי איז אויך פארהאנען די בעסטע געלעגנהייט איינצופלאנצן אין די הערצער פון די קינדער די אידישע אויפפאסונגען און אידישע השקפות, סיי פון ספרים און סיי פון אייגענער איבערצייגונג.

דער טורי זהב זאגט (או"ח מ"ז ס"ק י') אז דעריבער דארפן טאקע פרויען אויך זאגן ברכות התורה אלע טאג, ווייל זיי זענען מחוייב, זיי מוזן לערנען און וויסן די דינים און הלכות וואס געהערן צו זיי (למשל הלכות שבת ויום טוב, הלכות ברכות, הלכות

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 50 הודפס ע"י אוצר החכמה

מאכלות אסורות, שעטנז, ריבית, און אלע אנדערע לאוין פון דער תורה הקדושה).

נאך א גרויסן ריוח האט מען מיט׳ן צוגעוויינען די טעכטער צו לייענען אידישע ספרים, דורכדעם וועלן זיי זיין אין שטוב און נישט ארומדרייען זיך אין די גאסן ווען עס איז נאר נישט זייער נייטיג, און אויף פארשידענע שפאציר פלעצער, וואס קען צו אלעם ברענגען נאר נישט צו קיין גוטס.

אין שולחן ערוך (אבן העזר סימן ע״ג) שטייט ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה שאין יופי לאשה אלא לישב בזויות ביתה — א פרוי זאל זיך נישט געוויינען צופיל ארויסצוגיין אין די גאסן, ווארים דאס שיינקייט פון א פרוי איז ווען זי זיצט אין דער היים. דער מדרש תנחומא (פרשת וישלח) ברענגט אויפ׳ן פסוק „כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מ״ה) — דאס גרעסטע חשיבות פון א פרוי איז ווען זי איז אין שטוב, זי ווייזט זיך נישט אין גאס ווען מען מוז נישט, דעמאלס ברענגט זי אין שטוב אריין אלע מיני ברכות וישועות וואס דער מדרש רעכנט דארט אויס, און ווערט געבענטשט מיט גוטע ערליכע קינדער *).

---

*) גאנץ ווייניג מצוות איז דא וואס דעם שכר, די באלוינונג באצאלט השם יתברך נאך אויף דער וועלט אויך. איינס פון די ווייניג איז צניעות. די חכמים ז״ל זאגן עדות, אז קמחית האט געהאט דעם גרויסן שכר ווי אויבן דערמאנט, אויסדריקליך נאר פאר צניעות. דער מהרש״א באמערקט דארט (יומא מז.) אז דערפאר האבן די חכמים געשיקט צו די מוטער פרעגן וואסערע זכותים זי האט צו האבן זיבן זין כהנים גדולים, ווייל זיי זענען געווען איבערצייגט און זיכער אז דאס איז בלויז אין דער מוטער׳ס זכות, נישט אין פאטער׳ס זכותים. דאס איז נאך געווען אין די צייטן פון בית המקדש, די ערשטע תנאים האבן דעמאלס געלעבט אין דעם דור, גאנץ נאענט צו די נביאים. וויפיל תורה ומצוות און קדושה האט דאס דור פארמאגט. דאך האבן די חכמים געוואוסט אז דאס אלעס טוט נאך נישט פארזיכערן גוטע ערליכע קינדער, נאר דורכאויס דאס צניעות פון דער מוטער.

חשוב׳ע אידישע מאמעס, באמערקט אייך גוט די פאר ווערטער. איר ווילט די גוטע קינדער? איר ווילט אייערע קינדער זאלן אויסוואקסן

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 51 הודפס ע"י אוצר החכמה

עס איז גאר א פליכט אויף די ערליכע אנפירערס פון שטאט צו באשטימען אלע יום טוב היטער אויפצופאסן אין די גערטנער, פארקס און אנדערע שפאציר פלעצער, אז מענער און פרויען זאלן זיך נישט צוזאמענקומען, פארברענגען אינאיינעם, און זאלן נישט קומען צו קיין עבירות. אויך זאל דאס בית דין ווארענען די מענטשן אז אין הויז זאל מען זיך אויך נישט אויסמישן, נישט קומען ח"ו צו קיין גרינגשעצונג און לייכטזיניגקייט, נאר פארברענגען דעם יום טוב הייליג און ריין און מיט דערהויבנקייט און שמחה (שלחן ערוך או"ח סימן תקכ"ט). אין די שטעט און ערטער וואו די שטאט אנפירערס זענען דאס נישט אימשטאנד דורכצופירן, זענען זיכער די אייגענע עלטערן די בעלי אחריות דאס צו פארהיטן איבער זייערע אייגענע קינדער.

גוט בארעכנטע עלטערן וואס דאס געטריישאפט צו זייערע קינדער שטייגט איבער און שטייט העכער פון אלע אנדערע אינ־טערעסן זענען אלעמאל צופרידן וואס די קינדער געפינען זיך נעבן זיי. די מאמע זארגט שוין דערפאר, אז דאס הויז זאל נישט זיין קיין תפיסה פאר'ן קינד און בוודאי נישט פאר זיך אליין, פון וואו מען זוכט צו אנטלויפן ווען מען טרעפט נאר דערויף א געלעגנהייט. און אזעלכע געלעגנהייטן איז אלעמאל דא. ווען נישט? אויב מען האט די גרויסע זכיה און השם יתברך האט געשענקט אייגענע קינדער און טאקע געראטענע קלוגע קינדער פול מיט חן און לעבן, פון וועמען מען קען נחת זען, קינדער בני מלכים, קעניגליכע קינדער, פרינצן, דארף מען צו האבן פאר זיי א קעניגליכן פאלאץ, אן אנגע־נעמע ווארימע היים, דאס קינד זאל אלעמאל האבן א ווארעם ווארט פון עלטערן, קיינמאל נישט זיין אין וועג אין הויז, ארויס־ווייזן פאר די קינדער אז זייער אנוועזנהייט איז אלעמאל אנגענעם,

---

ערליכע אידן יראי השם? איר ווילט אמת'דיג נחת זען ביי אייערע קינדער, און פארזיכערן בעזר השם יתברך די צוקונפט פון אייערע דורות, נעמט אן די גאראנטיע פון די חכמים ווי רש"י ברענגט דאס לשון, כל כבודה בת מלך פנימה, א פרוי וואס פירט זיך איידל באשיידן און סאליד מיט אלע הידורים פון צניעות, ממשבצות זהב לבושה, איז ווערט צו האבן א קינד א כהן גדול וואס איז געקלידעט געצירט און געקעסטלט ... גאלד.

און דער גרעסטער פארגעניגן איז ביי די עלטערן זיך צו באפאסן און אונטערריכטן די אייגענע קינדער, און זיי ארויסהעלפן מיט אלעם מעגליכן. קינדער האבן א גוטן חוש, שפירקראפט דאס שנעל צו דערפילן. און וויבאלד זיי זענען אין דעם איבערצייגט, שאצן זיי אפ ווי געהעריג די חיים, און זענען גליקליך צו הערן און אנצונעמען די עצות און אויפקלערונגען פון די געטרייעסטע מענטשן אויף דער וועלט, די אייגענע עלטערן.

די מצוה צו לערנען מיט די קינדער אידישע אויפפאסונגען און יראת שמים, סיי מיט אינגלעך און סיי מיט מיידלעך, שטייגט איבער אלע אנדערע מצוות. דאס זעען מיר קלאר אין דער תורה אין פרשת וירא. דארט שטייט: „כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו'" — השם יתברך זאגט אז דערפאר איז אברהם ביי אים געליבט און הויכגעשעצט, ווייל ער לערנט זיינע זין און זיין הויז-געזינד (וואס דערמיט ווערט נאטירליך געמיינט די פרוי און די טעכטער) צו גיין אין דעם ג-טליכן וועג און צו היטן די תורה.

אלזא מערקט אייך גוט, מיינע טייערע לעזער: אברהם אבינו וואס ער איז בייגעשטאנען אלע צען נסיונות, וואס דער ערשטער פון די צען נסיונות (פריפונגען) איז געווען דאס וואס מען האט אים וועגן דער אמונה אין השם יתברך אריינגעווארפן אין דעם „אור כשדים" אין דעם ברענענדיגן קאלך-אויוון, און דער צענטער נסיון איז געווען אז ער האט געדארפט ברענגען זיין איינציגן געליבטן זון יצחק אויף דער עקידה, און דאך האט ער זיך נישט געקענט איינשאפן די ליבשאפט און הויכשעצונג פון השם יתברך צו אים נאר מיט דעם וואס ער האט געלערנט זיינע קינדער אז זיי זאלן גיין אין ג-טליכן וועג און זאלן מורא האבן פאר'ן באשעפער.

און אייגענטליך איז עס יא זעלבסט פארשטענדליך, ווייל וואס פאר א נוצן האט עס אז די עלטערן זענען פרום, ווען די קינדער ווערן נישט אידיש ערצויגן. דעמאלס הערט זיך חלילה אויף דאס אידישקייט. דעריבער זאל יעדער אידישער טאטע, אפילו ווען ער איז א גרויסער למדן, און צוליב דעם דארף ער מבטל זיין פון לערנען, פונדעסטוועגן זאל ער נישט פארנאכלעסיגן צו לערנען מיט זיינע טעכטער צו לייענען אידיש. ווייל דאס איז

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 53 הודפס ע"י אוצר החכמה

היינט דער ערשטער שריט צו ערליכער אידישער ערציאונג, כדי זיי זאלן נישט זיין געצוואונגען און דער פרייער צייט, איבערהויפט שבת און יום טוב צו לייענען ראמאנען וועלכע פארדארבן די מאראל, אדער מאגאזינען און צייטשריפטן וועלכע זענען אויך נישט ווייניגער שעדליך. די אלע פארשידענע מאגאזינען שאטן צו דער אמונה פונקט ווי די ראמאנען שאטן פאר צניעות און איידלקייט. אבער ווען זיי קענען לייענען אידיש און מען געוויינט זיי דערצו פון דער יוגנט אן, וועט זי געפינען איר פארגעענוגן אין מנורת המאור, קב הישר, שמחת הנפש, לב טהור, עת לעשות, פלא יועץ און דאס גלייכן, און זי וועט איינפירן איר הויז אויף דעם אופן און אזוי ערציען אויך אירע קינדער אין אידישן וועג. אזעלכע עלטערן קענען זיין רוהיג אז זייערע צוקונפטיגע דורות, וועלן אויך בלייבן טריי אונזער תורה הקדושה, וואס דאס איז אונזער גאנץ בעטן און האפן אז השם יתברך זאל אונז העלפן דערצו, אמן.

פרק יא

כאטש מיר האבן שוין אויבן אין קורצן דערמאנט, אז דאס לייענען ראמאנען איז אן עבירה (אן אונטערשיד אין וועלכע שפראך דער ראמאן איז געשריבן. דער איסור איז וועגן אינהאלט פון בוך און פערזאן פון מחבר, נישט וועגן די שפראך), פיל איך מיך דאך פאר-פליכטעט בעסער אויפצוקלערן די דאזיגע עבירה, כדי די מוטער וועלכע לייענט נישט קיין ראמאן, זאל וויסן וואס פאר א מאראלישן שאדן זי ברענגט פאר איר קינד, אויב זי ערלויבט פאר איר טאכטער צו לייענען ראמאנען, און וואס פאר א שרעקליכע פאלגן עס קען דערפון ארויסקומען.

די מוטער וועלכע איז אן ערליכע אידישע פרוי, און זי האט נישט קיין שום פארגענוגן פון די אויסגעטראכטע ליגנערישע דערציילונגען, ווייסט זי אויך נישט וואס דאס בוך אנטהאלט, און וואס איר געליבטע טאכטער, וועלכע איז איר איינציגע האפענונג, געפינט אזא פארגענוגן אין די דאזיגע ראמאנען.

אבער איך וועל אויסזאגן דעם סוד און אויפקלערן [illegible] מוטער.

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 54 הודפס ע"י אוצר החכמה

ראמאנען ווערן פארפאסט פון דיכטערס אויסוואורפן, הולטאיעס, מענטשן פון דער נידעריגסטער קלאס, וואס דאס איז זייער באשעפטיגונג אויסצוטראכטן געמיינע געשיכטעס, ווי עס ווערט פארגעשטעלט און געשילדערט די מעשה אין אזא ליכט וואס איז פאר אונז אידן פארבאטן, און עס ווערט פארהערליכט אין אזא בילד אז עס איז צום בעסטן געאייגנט אויפצורייצן די חיה'שע אינסטינקטן ביים קינד (און פאר ערוואקסענע האט עס אויך די זעלבע שעדליכקייט). עס פיטערט און שטאפט אן דאס קינד מיט אזעלכע פארדארבענע געדאנקען, אז דאס קינד קען חלילה קומען אזוי ווייט אז עס זאל פארלירן דעם קאנטראל און הערשאפט איבער זיך, און עס זאל נאכגיין בלינד דעם יצר הרע, אדער אין בעסטן פאל זאל עס חתונה האבן מיט דעם וועמען זי קלויבט זיך אויס אליין, באטש עס איז קעגן דעם ווילן פון די עלטערן און די עלטערן קומען שיר אים חלילה דערפון.

ווי מער פיקאנט און געמיין דאס בוך איז, אלץ מער אנציענד איז עס און עס ווערט מער געזוכט. עס איז באקאנט אז בארימטע ראמאנען שרייבער, אידער זיי פארפאסן זייערע בעסטע ווערק, פארברענגען זיי וואכנלאנג אין די אויסגעלאסענע הייזער, אין די שענקן און ווירטסהייזער און נאכט לאקאלן פון דער אונטערוועלט, און פון דארט שעפן זיי זייער שטאף, און יענע געזעלשאפט גיט זיי דאס געמיט און שטימונג צו שרייבן דעם ראמאן.

יעצט שטעלט אייך פאר, מענטשן וואס פארפאסן ביכער ביי אזעלכע געלעגנהייטן און ביי אזעלכע אומשטענדן, טראכטן זיי אוים א ליגן וואס איז נישט געוועזן און עס וועט נישט זיין, און אונזערע קינדער זאלן דאס ח"ו דערנאך פארגעטערן. מיט דעם זאלן זיי פארברענגען דעם שבת און יום טוב? און פון דעם זאלן זיי זיך אפלערנען גוטע מעשים? איינס איז זיכער, מיינע ליבע ברידער, פאר איינעם שאדט עס מער, פאר איינעם ווייניגער, אבער א השפעה לאזט עס איבער אויף יעדן איינעם. אפילו ווען עמיצער זאל זיך וועלן איינרעדן אז פאר אים וועט עס נישט שאטן, טאר מען אויך נישט, און עס איז נישט קיין תירוץ. עס איז פונקט ווי מען זאל זאגן איך וועל מיר יא ערלויבן צו טאן די אדער אן אנדערע עבירה, [illegible] ווע[illegible]אם נישט שאטן. עס האט שוין פאסירט אמאל

אזוי א זאך, דערצו נאך טאקע ביי שלמה המלך. ער אליין דער־ציילט אונז די מעשה צו לערנען זיך דערפון. שלמה המלך'ס גרויס־קייט דארף מען נישט דערציילן, ער איז געווען א צדיק בן צדיק, נביא בן נביא, חכם בן חכם און מלך בן מלך. ער האט געוואלט פארבייגן אוועקרירן א מצוה פון דער תורה הקדושה, מיט דעם זעלבן אויסרייד אז אים וועט דאס נישט שאדן. איז דאס קליינע אות „י" (יוד) זיך געגאנגען באקלאגן פאר השם יתברך אויפ'ן גרויסן שלמה המלך. האט השם יתברך זיך אנגענומען פאר דער תורה הקדושה און מיט דער גרעסטער שארפטקייט געענטפערט, עס איז אינטערעסאנט נאכצוזען דעם מדרש אינעווייניג (מדרש רבה, מדרש תנחומא, ביידע אנפאנג פרשת וארא) נאר מיר זעען פון דארט אז מען מעג זיין טויזנט מאל גרעסער ווי שלמה המלך קען מען אויך נישט רירן איין קליין פינטעלע פון דער הייליגער תורה, און בוודאי נישט טאן א זאך וואס די תורה הקדושה ערלויבט נישט. דער פסוק זאגט אונז (משלי כא, ל) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' — מען קען נישט זיין קיין חכם און איבערקליגן זיך אין א זאך וואס איז קעגן באשעפער. קיינער האט נישט בכח מתיר צו זיין דאס וואס די תורה הקדושה האט פארבאטן.

דער לאו פון ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם איז פארעכנט פון די תרי"ג מצוות גלייך מיט אלע אנדערע מצוות פון אונזער תורה הקדושה, און דאס פארפליכטעט פרויען פונקט ווי מענער (ספר החינוך שפ"ח). און דאס לייענען די דערמאנטע ביכער טוט אויסדריקליך יא אויפרייצן די אויגן און פארפירן און אפקערן די הערצער פון אלעם וואס איז טייער און חשוב ביי א איד. און אז דאס אויג זעט, נישט גוטע זאכן, ברענגט עס צו דעם אז דאס הארץ זאל עס גלוסטן, און ווייטער איז שוין זייער שווער שטיין צו בלייבן אז דער מענטש זאל נישט ח"ו דורכפירן די עבירות (רש"י פ' שלח).

נאך א שלעכטע זאך באשטייט אין דעם לייענען ראמאנען, דאס וואס עס ברענגט צו אויסערגעווענליכע געפאלזוכט, (דאס צופיל זוכן צו געפעלן), ווייל די טאכטער וואס לייענט דעם ראמ[illegible] וויל זי אויך זיין פונקט אזוי ווי די העלדין וואס וו[illegible] געש[illegible]רט אין ראמאן. דאס האט זי פאר די אויגן, דאס איז א[illegible]עקרי[illegible] אין מח

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 56 הודפס ע"י אוצר החכמה

באוואוסטזיניג און אומבאוואוסטזיניג, דאס איז די נאטור פון מענטשן, וואס מען לייענט, מען זעט, אדער מען הערט, אויך מינדליכע געשפרעכן פארטראגן אדער דרשות, ווערט מען פון דעם באאיינפלוסט, מען שטרעבט נאכצוגיין נאך די אויפפאסונגען. מען גייט אין די ריכטונג, מען וויל אליין אויך ח"ו אזוי ווערן. דער גאנצער געדאנקען גאנג ווערט נאך דעם געריכטעט.

נו טייערע ברידער און שוועסטער, זאלן מיר זיך מאכן א חשבון, ווילן מיר אז אונזערע קינדער זאלן זיין תלמידים פון תנאים ואמוראים, פון צדיקים און ערליכע אידן, און די דאזיגע צדיקים שטעלן פאר א מוסטער צום ציל פון אונזער לעבן, ווערן פון זיי באאיינפלוסט, און שטרעבן נאכצוגיין נאך זייערע אויפפאסונגען און מיט דער צייט אזוי צו ווערן מינדעסטן טיילווייז אזוי ווי זיי זענען? אדער ח"ו ווערן א תלמיד, א נאכפאלגער, א פארערער פון די אויבנדערמאנטע שיכורים, הולטאיעס, נידעריגע אוממענטשן די מחברים און פארפאסער פון די ביכער מיט זייער פריצות'דיגער אומזיטליכער פירונג, וואס עס ברענגט נאר אומגליקן אויף זיך און אויף דעם גאנצן כלל ישראל.

און כאטש אין געוויסע געגענטן גיט מען נישט אזוי שטארק אכט ווי עס וואלט באדארפט צו זיין, אויף די דריי פאלקסצייכנס מיט וואס מיר זענען אויסגעצייכנט אלס אידיש פאלק: שם, לשון, מלבוש — אידישע נעמען, אידישע שפראך און אידישע קליידונג, וואס דאס איז דער פעלער פון שוואכער קינדער ערציאונג *) דארפן

*) כי לא אלמן ישראל, דאס אידישע פאלק איז נאך נישט פארלאזט. עס זענען דא ב"ה פיל אידישע הייזער וואו מ'פארשטייט גוט און גרינטליך די וויכטיגקייט פון „שם, לשון, מלבוש" און דעם גרויסן נוצן דערפון אין דער צוקונפט. און די עלטערן לייגן גאר גרויס געוויכט דערויף. זייערע טעכטער רעדן טאקע נאר אידיש צווישן זיך שטענדיג און אומעטום, סיי מיט די געשוויסטער, סיי מיט זייערע פריינדינס. די לאנדעס שפראך נוצן זיי נאר אויף דעם צו קענען פארקערן מיט די נישט־אידישע שכנים און אינוואוי...רס. און ...כער איז דער „שם ומלבוש" אויך אין דער בעסטער ארדענו... אין די ...רקליך שיינע אידישע הייזער. האבן זיי טאקע מתן שכרם ...ים קריגן שוין דעם גוטן לוין דערפאר. עס דערקענט

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 57 הודפס ע"י אוצר החכמה

מיר אבער וויינטסטנס אויסמיידן די אויפפאלענדע לוקסוסן וואס רייסט אויף די אויגן און עס דערוועקט־די קנאה פון די גוים, און קנאה ברענגט צו שנאה און עס שאפט האס און אנטיסעמיטיזם וואס צוליב דעם ווערן מיר ליידער אזוי שטארק פארפיינדעט און פארפאלגט דורך די גוים און אומות העולם, ווי די גמרא זאגט אין מסכת שבת (דף קל"ט ע"א) „אי בטלי יהירי בטלי אמגושי" זאגט דארט רש"י דעם טייטש, ווען די אידן זאלן זיך נישט קליידן מיט אזויפיל לוקסוס ווי די פריצים, וואלט דער אנטיסעמיטיזם אויפגעהערט. זעען מיר דערפון, אז נישט אזוי ווי אנדערע מיינען אז דער אידישער טראכט, בארד און פיאות ברענגען אנטיסעמיטיזם. און אוודאי נישט דער באשיידענער לבוש פון אידישע טעכטער. נאר אויסדריקליך זייער לוקסודיגער און אויפפאלענדע קליידונג און פירונג.

מיר האבן זיך דאס געקענט איבערצייגן אין די לעצט־פארגאנגענע טרויעריגע צייטן, און בפרט דער וואס האט מיטגעלעבט די טרויעריגע פאסירונג פון טיסא־עסלאר *), און אזוי אויך יעצט,

---

זיך טאקע ביי זייערע קינדער אז „כל ראיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'" — יעדער ווער עס זעט זיי און באטראכט זיי דערקענט זייער חשיבות און אידלקייט. זיי זענען געבענטשטע קינדער פון השם יתברך. פון אט די קינדער קען מען ערווארטן מיט דער הילף פון השם יתברך אמת'דיג אידיש נחת צו זען.

*) די געשיכטע מיט דעם „בלוט בלבול אין טיסא עסלאר" איז א לאנגע און טרויעריגע. מיר קענען דא נאר בקיצור איבערגעבן וואס עס האט פאסירט אין יענער צייט אין שנת תרמ"ב. א קריסטליך קינד איז פארשוואונדן אין דעם דארף טיסא עסלאר שבת הגדול. מען האט באשולדיגט די אידן אז זיי האבן אומגעבראכט דאס גוי'אישע קינד כדי צו נוצן דאס בלוט אויף פסח צו די מצות... די אנטיסעמיטן האבן פאבריצירט א העסליך בלוט בלבול פונקט ווי אמאל אין מיטל אלטער. צענדליגער אידן זענען ארעסטירט געווארן און שרעקליך געפייניגט געווארן. איבער א יאר צייט האט מען די אידן געהאלטן אין געפענגעניש און אין [illegible] ייזך פון [illegible] צייט איז אנגעגאנגען אין גאנצן לאנד א היסטע העצע [illegible] אלע[illegible]ן. די אנטיסעמיטישע דעפוטאטן אין פארלאמענט האבן אפיל[illegible] [illegible]דער[illegible] מען

הודפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 58 הודפס ע"י אוצר החכמה

זענען די אידן צום שטארקסטן פארפאלגט געווארן דווקא אין יענע געגענטן וואו די אידן האבן זיך וויינינג אונטערשיידעט פון די גוים מיט זייער קליידונג און מיט זייער לעבנס שטייגער.

ביי דער עבירה פון לייענען ראמאנען איז עבירה גוררת עבירה, איין עבירה שלעפט נאך א צווייטע עבירה. דאס לייענען ראמאנען איז אסור על פי שולחן ערוך (סימן ש״ז סעיף ט״ז), וואו עס שטייט אזוי: „מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק וכו׳ אסור לקרות בהם בשבת, ואף בחול אסור משום מושב לצים (והוא הדין ההולך לטרטיאות וקרקסיאות — מגן אברהם), ועובר משום אל תפנו אל האלילים, לא תפנו אל מדעתכם .ודברי חשק איכא תו משום מגרה יצר הרע. ומי שחיברן ומי שהעתיקן ואין צריך לומר המדפיסן מחטיאים את הרבים״. — ביכער פון שיחת חולין און ראמאנען טאר מען נישט לייענען אים שבת, און אפילו אין דער וואכן טאר מען אויך נישט, צוליב דעם איסור פון מושב לצים. (דאס זעלבע איז אויך וועגן גיין אין טעאטער אדער מאוויס, מג״א).

ביי ראמאנען איז נאך דא אויך דער איסור וואס מ׳רייצט זיך אן צו עבירות. ווער עס פארפאסט די דאזיגע ראמאנען, און ווער עס זעצט זיי איבער און אוודאי דער וואס דרוקט זיי איבער, די פארלעגער און פארקויפער מאכן זינדיגן אנדערע, אזוי ווי דער טרויעריג בארימטער ירבעם בן נבט. די משנה זאגט גאר (סנהדרין פרק חלק) הקורא בספרים חיצונים אין לו חלק לעולם הבא. עס איז נישט ווי אן אנדערע עבירה, וואס מען באשטראפט נאר פאר די עבירה און פאר אלע מצוות בלייבט דער שכר. ניין, מען פאר־לירט דעם גאנצן חלק עולם הבא וואס יעדער איד האט פאר אלע זיינע מצוות ומעשים טובים וואס מען האט זיך א גאנץ לעבן אלע יארן געפלאגט, פון קליינערהייט צוזאמענגעזאמעלט טויזנטער און מיליאנען אלעס גייט פארפאלן וועגן איין ראמאן לייענען, אזוי זאגט די משנה. אויסערדעם זענען נאך דא אנדערע זייער פאר־

זאל אר[illegible]טרייבן אלע אידן פון אונגארן. ערשט א יאר דערויף, איז ביים פראצעס [illegible] וויזן [illegible]רן די אומשולד פון די אידישע קרבנות און מען האט ז[illegible]יי־גע[illegible]ן, צעבראכענע פון די צרות און יסורים, און פאר־ארימ[illegible] א [illegible]יל זייערע היימען זענען צעראבירט געווארן.

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 59 הודפס ע״י אוצר החכמה

שטענדליכע טעמים איבער דער שעדליכקייט פון לייענען ראמאנען. ערשטנס דערוועקט עס ביי די לייענער דעם רייץ צו גיין אויספאלענד שיין געקליידעט, וואס דאס רופט ארויס אנטיסעמיטיזם. צווייטנס וועט אזא מיידל נישט פארפעלן צו מאכן איר האר פריזור לויט דער לעצטער מאדע, וואס עס איז א בושה פאר א אידישע טאכטער צו וועלן נאכמאכן יעדן אויסוואורף אין דער גאס. די גמרא זאגט ר׳ יוחנן האט זיך געלערנט יראת שמים פון א מיידל, ווען ער האט זי געהערט מתפלל זיין. זי האט אזוי געזאגט: רבונו של עולם, דו האסט באשאפן צדיקים און אנגעגרייט פאר זיי א גן עדן, און האסט באשאפן רשעים און אנגעגרייט פאר זיי א גיהנם. בעט איך דיך רבונו של עולם, היט מיך אז מענטשן זאלן נישט געשטרויכלט ווערן אין מיר, נישט קומען צו קיין עבירה דורך מיר (סוטה כ״ב ע״א).

מיט אויפפאלנדע פריזורן, קליידונג, גערוך, באנעמונג איז מען יא מכשיל. מען שטרויכלט יא אנדערע, מען רייצט אויף בייזע געדאנקען און בייזע געפילן. אין מדרש (איכה) שטייט, אז דאס בית המקדש איז אויך איבער דעם חרוב געווארן.

און אויסער דעם קען עס ברענגען צו חילול שבת (זע שולחן ערוך או״ח סימן ש״ג), ווייל דאס אויפפלעכטן און צופלעכטן, קעמען, אדער בארשטן מיט א הארטער בארשט אים שבת, איז שטרענג פארבאטן.

אויך קען עס ברענגען צום נישט אכטונג געבן ביי דער קליידונג עס זאל נישט זיין קיין שעטנז, וואס דאס איז פארבאטן ביי פרויען פונקט ווי ביי מענער, אין יעדער צייט ווען מען טראגט א קלייד וואס האט אין זיך שעטנז איז מען עובר אויף א לאו פון דער תורה הקדושה.

מען דארף אויך נישט אונטערשאצן די גרויסע זינד פון גיין אויף די שווים-פלעצער, וואס דאס איז בעוונותינו הרבים דער אויסוואוקס פון דער הערשנדער עבודה זרה פון דער מ[illegible]דערנער צייט-גייסט. דאס איז אן עבודה זרה וואס אונזערע עלטע[illegible] האבן נישט געוואוסט דערפון און אפילו נישט ג[illegible] דער[illegible]. ווי עס שטייט אין דער תוכחה „ועבדתם שם אלה[illegible]ים [illegible] לא ידעון אבותיך ואבות אבותיך״ — איר וועט ד[illegible]ל [illegible]יהודה

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
אמירה לבת יעקב ברגר, בנימין עמוד מס: 60 הודפס ע״י אוצר החכמה